

Nicicînd, poate, în istorie, nu s-a manifestat un interes atît de evident pentru clădirile vechi, pentru ansamblurile și rezervațiile de arhitectură, pentru arhitectura industrială. Nicicînd, poate, în lume, nu s-a manifestat atît dorința de a cunoaște istoria monumentelor, de a le apăra de la degradare, de a le reabilita și conserva. Cunoașterea aceasta îmbracă, însă, astăzi un aspect ciudat, ea înclinînd încă cu predilecție spre monumentele de vîrf, suport pentru marile fapte istorice. Multe din aceste vîrfuri au devenit azi simbolurile unor culturi sau civilizații. Monumentele mai puțin spectaculoase, mai simple, ansamblurile în care „trăiesc“ monumentele de vîrf, cele care au scăpat pînă acum de la distrugerea datorată în general nerecunoașterii importanței lor, rămîn încă pradă dezinteresului sau chiar unor intervenții care să le mutilizeze. Practica conservării centrelor istorice ale orașelor, a monumentelor și ansamblurilor demonstrează necesitatea unor informații cît mai cuprinzătoare. Acestea vin să completeze datele elementelor păstrate *in situ*, contribuind la înțelegerea monumentului, a caracterului său și ca atare la adoptarea soluției optime de conservare. Pe de altă parte, calamitățile naturale sau distrugerile provocate de om pun conservarea sau restaurarea în fața unor dileme în privința refacerii din lipsa unor date complete, mergînd pînă la detaliul de construcție sau finisaj, pentru fiecare monument sau ansamblu. Practica unor țări cu experiență îndelungată în ocrotirea monumentelor demonstrează importanța deosebită pe care o are păstrarea tuturor documentelor referitoare la viața unui monument. În acest sens exemplul atitudinii poloneze pentru refacerea ansamblului Stare Miasto din Varșovia este semnificativ.

Datele referitoare la moștenirea arhitecturală ce a ajuns pînă la noi prin veacuri sînt puține, cercetarea pe monument rămîne în cele mai multe cazuri hotărîtoare în cunoașterea evoluției sale. Și cît de dificilă este uneori descifrarea tainelor acestei vieți, descifrare ce se bazează pe dialogul cercetătorului cu pietrele, cu fragmentele de frescă, cu lemnul.

În fața unor astfel de dificultăți se aude tot mai insistent strigătul de alarmă pentru organizarea unei arhive a arhitecturii moderne, pornind chiar din secolul al XIX-lea și pînă la noi. Generația noastră va trebui să-și asigure de acum păstrarea documentelor asupra creației de arhitectură și urbanism. Pledoaria pentru o arhivă a arhitecturii se conjugă propunerilor pentru muzeele civilizației urbane¹. Necesitatea înregistrării tuturor momentelor de evoluție a civilizației

actuale cu posibilitățile tehnice avansate, organizarea și păstrarea acestora se impun ca o obligație pentru a scuti generațiile viitoare de dificultățile cercetărilor întîmpinate de noi, pentru a ne asigura continuitatea în evoluția și creația materială și spirituală.

Transformările importante ce se petrec sub ochii noștri în toate sferile de activitate se cer marcate și păstrate printr-o bogată documentație de arhivă. Creația de arhitectură în variantele ei posibilități de manifestare actuală cere cel puțin trei direcții de urmărire exhaustivă. Aceste direcții reprezintă fenomene importante din evoluția așezărilor urbane, rurale cît și a progresului tehnic.

În primul rînd sistematizarea localităților urbane presupune înlocuirea unui fond de clădiri existente, creații de arhitectură ale altor generații, în vederea îmbunătățirii confortului urban, a asigurării unei locuiri sporite. Prin Decretul 120/1981 s-a creat cadrul legal în care să se facă înregistrarea exhaustivă a zonelor supuse transformărilor. Documentele aferente completate cu proiectele originale pe care se înregistrează chiar mîna arhitectului, cu toate indicațiile pentru modificări ulterioare, rezervația orășenească, muzeele civilizației urbane și documentele de arhivă vor asigura continuitatea arhitecturii orașelor noastre. Cartea construcției ar fi, desigur, o piesă de bază a arhivei arhitecturii. Din păcate, însă, pînă acum, toate acestea nu se înțeleg în sensul înregistrării fenomenelor pentru viitorime, decît într-o măsură foarte mică, nesemnificativă.

Doresc să subliniez importanța pentru cercetarea fenomenelor istorice, a demografiei istorice, a materialelor referitoare la realizările de arhitectură și urbanism, printr-un exemplu.

O trecere în revistă a documentelor perioadei 1880—1920 aflate în arhive clujene ne pot forma imaginea generală a unei activități febrile de sistematizare și înnoire a fondului construit existent. Am subliniat generală pentru că o cercetare mai atentă pentru găsirea detaliilor ne pune imediat în fața lacunelor care fac imposibilă o reconstituire integrală. Activitatea de modernizare nu rămîne în afara controlului atent al edililor care urmărind îndeaproape toate lucrările țineau ca ele să fie de cea mai bună calitate, pînă la detaliu. Astfel, numeroase acte dovedesc prezența specialiștilor primăriei la trasarea aliniamentului unei noi clădiri, la rezolvarea racordurilor cu strada etc. O bogată corespondență înregistrează atenția cu care aceste lucrări erau urmărite de locuitorii care-și

vedeau oglindite în ele idealurile, puterea economică, sensibilitatea artistică. Registrele de construcție ale primăriei Clujului consemnează începînd de prin 1890 o adevărată avalanșă de cereri pentru introducerea apei curente și realizarea băilor moderne în locuințe, mai întîi în cele din centru, apoi spre periferie. Alte materiale se leagă de amplasarea și realizarea teatrului nou, a pavilioanelor din parcul orașului, a unor clădiri de învățămînt ș.a. Clișeele pe sticlă conservate la Biblioteca Centrală Universitară sau la cîțiva colecționari, colecțiile de cărți poștale ilustrate de la începutul secolului completează informațiile din arhiva primăriei.

Cercetătorul de artă, urbanistul pot să-și facă o imagine asupra vieții orașului, animației diferitelor zone, asupra modificărilor apărute în aspectul străzilor, a perpetuării unor funcțiuni, asupra fenomenului cultural în ansamblu. Imaginea rămîne, însă, la nivel de ansamblu, fără a putea rezolva detaliile.

O a doua direcție se raportează la normele de dimensionare judicioasă a localităților ce presupun transformări radicale în aspectul satelor noastre. Cunoscînd profunzimea acestor modificări se impun urgente cercetări pluridisciplinare care să epuizeze informația oferită de așezările rurale ale căror atestări documentare, cel puțin pentru județul Cluj, coboară pînă în secolul al XIII-lea. Această cercetare trebuie să pornească de la marcarea pe teren și cu planuri a poziției așezării, cu repere clare, prin care să se poată face oricînd dovada unei prezențe materiale și de cultură. Apoi trebuie înregistrate tradițiile culturale, în construcție, ocupațiile, cu sublinierea specificului, a valorilor de arhitectură și artă, a instalațiilor tehnice, ajungîndu-se pînă la înregistrări de folclor și limbă. Doar după ce aceste date complete vor fi arhivate, consider că s-ar putea ajunge la organizarea teritoriului.

O altă direcție care cere stringent organizarea unei arhive a arhitecturii este cea industrială. Interesul cercetătorilor s-a

îndreptat prea puțin pînă acum în această direcție majoră a creației noastre materiale. Progresul tehnic actual duce la înlocuirea rapidă și treptată a mijloacelor de producție vechi. Clădirile industriale ce nu mai corespund cerințelor tehnologice actuale se abandonează sau se înlocuiesc. Oare cine se va ocupa de întocmirea documentației istorice privind înlocuirea ultimelor două furnale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cu caracter de unicat pentru istoria siderurgiei românești, de la Hunedoara? Dispariția lor, fără urmă, înseamnă o pierdere importantă, o greșală în evoluția gîndirii tehnice a poporului nostru, a inventivității și tradiției meșteșugărești. Lista monumentelor cuprinde prea puține clădiri industriale care să demonstreze evoluția în domeniul industrial.

Dacă interesul istoric, nostalgia sau entuziasmul unor persoane particulare au salvat pînă acum astfel de edificii, consider că este momentul înțelegerii și includerii lor în sferele de interes major ale cercetării istorice și de artă. Și aici organizarea unei arhive a arhitecturii industriale, acum, cît mai este timp pentru găsirea documentelor și identificarea lor *in situ*, este urgentă.

După deciderea factorilor ce ar avea obligația organizării unei arhive de arhitectură, se ridică problema locului ei de depozitare, pentru o exploatare operativă. O soluție ideală ar fi chiar o dublă păstrare la institutele de proiectare și respectiv la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Istoria și înțelegerea arhitecturii contemporane sînt amenințate de pe acum, dacă nu vom ști să ne pregătim documentele pentru o viitoare arhivă a arhitecturii.

NOTA

¹ Petre Derer, *Rezervații orășenești, muzee ale construcției urbane*, în „Revista muzeelor și monumentelor — Monumente istorice și de artă” nr. 1/1982, pag. 80—83.